

<https://doi.org/10.62837/2024.7.312>

**MİRİYEVA AYNUR FIZULI QIZI**

miriyeva575@gmail.com

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Azərbaycan, Bakı, Üzeyir Hacıbəyli, 68,

## İNGİLİS DİLİNİN DÜNYƏVİ DİLLƏRLƏ MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ

**Açar sözlər:** *ingilis dili, oxşar dillər, fərqli mənalar, müqayisəli təhlil, leksik vahidlər*

**Ключевые слова:** *английский язык, сходные языки, разные значения, сопоставительный анализ, лексические единицы.*

**Keywords:** *English language, similar languages, different meanings, comparative analysis, lexical units*

Məlumatlara görə, ingilis dili Çin və İspan dillərindən sonra dünyada üçüncü ən böyük dildir. 112 ölkədə 328 milyon insan tərəfindən danışılır. İngilis dili 101 ölkədə, ərəb dili 60, fransız dili 51, Çin dili 33 və ispan dilində 31 ölkədə danışılır.

Xüsusi fenomen ondan ibarətdir ki, ingilis dili bütün dünyada danışılır və Çin dili kimi təkcə bir bölgə ilə məhdudlaşmır. Edvard Fineqan bunu belə yekunlaşdırır ki, çin dilində daha çox insan danışsa da, ingilis dili bütün dünyada danışılır və hər hansı digər dildən daha geniş yayılmışdır”.[5, s. 78]

Alman dili ingilis dilinə ən çox bənzəyən dildir. İngilis dilindəki bütün sözlərin təxminən altıda biri alman dilindən götürülüb. Modal fəllər və gerundlar da alman dilinin təsirinə malikdir. İngilis dilinin qrammatikası hələ də alman dilinə çox oxşardır. Alman və İngilis dilləri bəzi aspektlərdə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənsələr də, bir çox oxşar xüsusiyyətləri də paylaşirlar.

Müqayisə edək:

1.Meine Freundin ist neun Jahre alt. – My friend is nine years old

2.Wir gehen in die Schule. - We go to school.

İngilis və alman dilləri eyni dil ailəsinə aiddir. Alman dili 500-cü ildən sonra Anglo-Sakson işğalçıları tərəfindən İngiltərəyə gətirilmişdir. Hind-Avropa dillərinin alt ailəsinə aiddir. Onlar Şimali və Qərbi Avropa, Şimali Amerika, Cənubi Afrika və Avstraliyada 480 milyondan çox insan tərəfindən danışılır. Quruluşuna və təkamülünə görə onlar üç qola bölünür:

1. Şərqi Alman (sönmüş): qotik dili və bəzi digər nəslə kəsilmiş dillər.

2.Şimali Alman və ya Skandinaviyaya Danimarka, İslandiya, Norveç və İsveç dili daxildir.

3.Qərbi Alman dilləri ingilis, holland, alman və yəhudi dilləridir.

Ən çox danışılan german dilləri ingilis və almandır. Bütün müasir german dilləri qrammatika və lüğətdə bəzi oxşarlıqları bölüşürlər, lakin bu, onların qarşılıqlı başa düşülməsinə gətirib çıxarmır.

### Borc alma:

Borc almada alman və ingilis dillərinin arasında oxşarlığın üç yolu var:

1. Alman dilindən alınan ingilis sözləri (İngiliscə “kompüter” alman dilindən alınıb.)

2. İngilis dilindən alınan alman sözləri (Almanca “das Wunderkind” sözü- “der Kindergarten” ingilis dilindən alınıb.)

3. Həm ingilis, həm də alman dillərinə üçüncü dildən götürülmüş sözlər (“renovieren”/“renovate” sözləri müstəqil olaraq həm ingilis, həm də alman dillərinə Latın dilindən götürülmüşdür.) [1, s.160]

Alman və ingilis dillərinin müxtəlif istiqamətlərdə inkişafının ən sadə və aşkar səbəblərindən biri də iki dildə danışan xalqlar arasında coğrafi məsafənin olmasıdır. İngilis və Alman dilləri bəzi aspektlərdə əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir:

İngilis dilindən fərqli olaraq, Alman dilində hər ismin cinsi var.

o cinslər der (kişi), die (qadın) və das (neytral) müəyyən artiklləri ilə göstərilir ki, bunların hamısı: der Tisch (masa), die Lampe (çıraq), das Haus (hause) mənasını verir.

İsim və sifətlərin demək olar ki, bütün tənəzzül formalarını itirmiş ingilis dilindən fərqli olaraq, alman dili hələ də isimləri, sifətləri və əvəzlilikləri dörd qrammatik hala çevirir. Hallar nominativ (Nominativ), cinsiyyət (Genitiv), dativ (Dativ) və (Akkusativ). Bu hallar məqalələrə və onların sifət sonluğuna təsir göstərir. İngilis dilində yalnız iki hal var: subyektiv və obyektiv. Hal dəyişdikdə “the” və “a” formaları dəyişmir.

Alman felləri hər bir şəxs üçün birləşir. Şəkilçi fel kökündə yerləşdirilmiş sonluqdan ibarətdir. Məsələn:

ich bringe (mən gətirirəm)	du brings (sən gətirirsən)
er, sie, es bringt (o, gətirir) cinslərə görə.	wir bringen (biz gətiririk)
ihr bringt (siz gətirirsiniz)	sie bringen (onlar gətirir)

Alman əlifbası, ingilis dili kimi, 26 əsas hərfdən ibarətdir. Bununla belə, birləşmiş hərflər və dörd əlavə forma da var: Ä ä, Ö ö, Ü ü və ß (ikiqatlar).

Bu hərflərin bəzilərinin tələffüzü ingilis dilində yoxdur. Bundan əlavə tələffüz, yazılış və dilin istifadəsi kimi məqamlara baxa bilərik:

Alman sözləri ingilis dilindəki sözlərə oxşar səslənə bilər, lakin fərqli yazılır:

der Arm (arm); die Hand (hand); das Wasser (water); der Sommer (yay); das Buch (kitab); Die Mutter (ana); der Sohn (oğul); die Katze (pişik); die Maus (siçan); das Haus (hause); der Mann (adam); das Bett (yataq)

Bir çox sözlər ingilis və alman dillərində demək olar ki, eyni şəkildə yazılır:

Text –text; Park –park; Museum–museum; April –April; Zoo –zoo; Motor – motor; Ball –ball; Garage –garage; Name –name; Position –position

Alman ayları ingilis aylarına çox bənzəyir:

Januar -January ;April –April; Juli –July; Oktober –October; Februar-February;  
Mai –May; August –August; November-November; März –March; Juni –June;  
September –September; Dezember -December

İki dildə leksik vahidlərin istifadəsində bir sıra oxşarlıqlar var. Məsələn, card/karte sözü. Hər iki dildə aşağıdakı mənaları ifadə edir: 1) oyun kartı; 2) poçt kartı; 3) vizit kartı; 4) plastik kart: almanca Karte sözünün də “kino və ya teatr bileti” mənası var, lakin ingilis dilində bu məqsədlə “ticket” sözü işlədilir.

Alman və İngilis dilində zamanlarda bir-birinə oxşayır:

Präsens/Present	Ich singe	I sing
Präteritum/Simple Past	Ich sang	I sang
Perfekt/Present Perfect	Ich habe gesungen	I have sung
Futurum/Simple Future	Ich werde singen	I will sing

Təbii ki, ingilis və alman dillərinin oxşarlıqları bunlarla bitmir. Yalnız əsas oxşar və fərqli cəhətləri göstərməyə çalışdım. [2, s.148]

İndi isə ispan və ingilis dili arasındakı qarşılıqlı əlaqəyə baxaq:

İspan dilində “haber” ingilis dilində “have” demək olar ki, eyni funksiya və eyni mənanı ifadə edir. Haber, ispan dilində ən çox yayılmış fellərdən biridir, çox vaxt köməkçi fel kimi istifadə olunur. “Have” sözünə bənzəsə də və tez-tez belə tərcümə olunsada, onu ingilis dili ilə oxşarlığını və fərqi göstərə bilərik.

Köməkçi fel kimi istifadə edildikdə, “haber” ingilis dilindəki “to have” köməkçi sözünün ekvivalentidir (bu, “sahib olmaq” mənasını verən ingiliscə “to have” dan çox fərqlidir). Aşağıda görüldüyü kimi Haber in üç əsas istifadəsi var:

Mürəkkəb cümlələrdə köməkçi fel kimi :

He comprado un coche. (I have bought a car.)

Has estudiado? (Have you studied?)

Han salido. (They have left.)

Habrá salido. (She will have left.)

Habría hablado. (I would have spoken.)

İngilis dilində mürəkkəb felin iki hissəsi arasına zərf və ya başqa bir söz qoymaq çox yayılıb, “he has always gone” cümləsində görüldüyü kimi. Lakin ispan dilində (bəzi hallarda poeziya istisna olmaqla) fel hissəsi ikiye ayrılır. İspan və İngilis dillərində zamanlar forma baxımından olduqca oxşar olsalar da, onlar həmişə eyni şəkildə istifadə edilmir.

“Haber” in özəlliyi ondan ibarətdir ki, onun özünəməxsus birləşmiş forması var, “hay” (əsasən ingilis dilindəki “eye” ilə eyni tələffüz olunur) haber in forması olub, “there is, there are” mənasında işlənir:

□ Hay una silla en la cocina. (There is one chair in the kitchen.)

□ Hay dos sillas en la cocina. (There are two chairs in the kitchen.)

Rəsmi ispan dilində, yuxarıdakı ikinci misalda olduğu kimi, felin tək forması birdən çox şəxsə və ya əşyaya aid olduqda belə istifadə olunur. [6, s.59]

İngilis və fransız arasında qrammatika, tələffüz və s. kimi bir sıra fərqlər var. İngilis və fransız dilləri bir-biri ilə çox yaxından əlaqəli olan iki dildir, çünki onların hər ikisi Hind-Avropa ailəsinə mənsubdur. Bu, bir sıra dilləri daxil etdiyi üçün dünyanın ən vacib dil ailələrindən biridir. İngilis dili Hind-Avropa ailəsinin german qrupuna aiddir. Digər tərəfdən, fransız dili Latın qrupuna və ya Hind-Avropa ailəsinin italik qrupuna aiddir.

Fransız və ingilis dillərində yüzlərlə qohumluq (iki dildə eyni görünən və/yaxud tələffüz olunan sözlər), o cümlədən oxşar mənaları olan həqiqi qohumlar, müxtəlif mənəli yalançı qohumlar və yarı-yalan soydaşlar - bəziləri oxşar, bəziləri isə fərqli mənalar daşıyan sözlər vardır. Amma deyəsən, yalançı qohumlar bizi ən çox çaşdırır. Məsələn, fransız dilində *assister* demək olar ki, həmişə nəyisə "iştirak etmək" deməkdir, ingilis dilində isə "assist" "kömək etmək" deməkdir.

Əgər ingilis dilinin qrammatikası haqqında düşünsək, felləri birləşdirən zaman bilirik ki, üçüncü şəxs təkindən başqa bütün əvəzlilərdə oxşar fel var. Məsələn, *I/we/you/they eat ; she/he/it eats* . İngilis dilində şəxs əvəzlilərdən başqa bütün isimlər üçün cins yoxdur.

Tələffüzdən danışırıqsa, fransız dili bir sıra tələffüz qaydaları ilə idarə olunur. Bu, xüsusilə saitlərin birləşməsinə gəldikdə doğrudur. Əgər e, a və u fransız dilində birləşsə, o zaman birləşmə "beaucoup" sözündə olduğu kimi "o" kimi tələffüz edilməlidir. "Rendezvous" sözündə "vous" tələffüzü sadəcə olaraq "vu"dur və "z" tamamilə səssizdir. Adətən fransız dilində heç bir sözün son hərfi tələffüz edilmir. Çox zamanda iki söz arasında fasilə verilmədən birlikdə tələffüz edilir.

Fransız dilinin latın dilinin böyük təsiri olduğunu bilmək vacibdir. Fransız dilində hər isim və əksər əvəzlilərin cinsi var. İsim və əvəzliyin cinsinə və sayına görə fel müəyyən edilir.

Tələffüz:

- İngilis dilində tələffüzlə bağlı daha az qaydalar var.
- Fransız dilində tələffüzlə bağlı, xüsusən də saitlərin birləşməsi ilə bağlı daha çox qaydalar var. Və ən əsası da fransız dili ilə ingilis dilinin saitlərin və r hərfinin tələffüzündə fərqləri vardır

Qrammatik sturukturlarda fərqlərə baxsaq ; ingilis dilində hər sözdə müxtəlif hissələrdə vurğu olur, lakin fransız dilində sözdə əsasən vurğu son hecədə olur.

Fransız dilində cinslər hər isimin özünə məxsus cinsi olur, ingilis dilində isə yalnız şəxs əvəzlilərinə olur.

İngilis dilindən fərqli olaraq, Fransız isimlərinin cinsi var: onlar kişi (masculine) və ya qadın (feminine) ola bilər. Bir ismin cinsini öyrənməyin müxtəlif yolları var: İsmi son hissəsinə baxa bilərik, bu ümumiyyətlə ismin kişi və ya qadın olduğunu göstərir; və ya ismin artiklinə baxa bilərik. Le və ya un olan isimlər kişi, la və ya une ilə olan isimlər isə qadın cinsidir.

İnsanlar və heyvanlar üçün ismin cinsi adətən bioloji cinsə uyğun gəlir.

## Kişi Qadın

İnsanlar le garçon (oğlan) la fille (qız)

Heyvanlar le coq (xoruz) la poule (toyuq)

Bəzi heyvan isimlərinin sabit cinsi var və həm kişilərə, həm də qadın cinsinə aiddir. Heyvanın bioloji cinsini müəyyən etmək üçün isimdən əvvəl və ya sonra masculine və ya feminine sözünü əlavə edilir.

Misal: La souris mâle.

La femelle du crocodile.

İnkər:

• İngilis dilinin inkarı tək “not” sözündən istifadə etməklə həyata keçirilir.

• Fransız dilində ingilis dilində notun ekvivalenti 'ne pas' olan iki sözdür.

Gördüyünüz kimi, ingilis və fransız dilləri arasında çoxlu fərqlər var. Yalnız hərflərin oxşar olduğunu unutmayın. Bu iki dildə demək olar ki, hər şey bir-birindən fərqlidir.

İngilis dilinin bir dil kimi inkişafında ona qonşu olan və ya bir dil qrupunda mövcud olduğu dillərin mövqeyini xüsusən göstərmək olar. Onların müqayisəsindən alınan nəticə onların bir-biri ilə necə bağlı olma dərəcəsidir. Bir çox tədqiqatçılar qonşu dilləri fərqli və oxşar cəhətlərini tapmış, işıqlandırmışlar. İngilis dilinin uzaq dilli (qonşusu olmayan) dövlətlərin təhsil sistemində ən azından bir fənn və öyrədilməyə çalışılması dünya üzərində hakim mövqeyə sahib olan dilin yüksək meyarlı nəticəsidir. İngilis dilinin bir dil kimi inkişafında ona qonşu olan və ya bir dil qrupunda mövcud olduğu dillərin mövqeyini xüsusən göstərmək olar. Onların müqayisəsindən alınan nəticə onların bir-biri ilə necə bağlı olma dərəcəsidir. Bir çox tədqiqatçılar qonşu dilləri fərqli və oxşar cəhətlərini tapmış, işıqlandırmışlar. İngilis dilinin uzaq dilli (qonşusu olmayan) dövlətlərin təhsil sistemində ən azından bir fənn və öyrədilməyə çalışılması dünya üzərində hakim mövqeyə sahib olan dilin yüksək meyarlı nəticəsidir.

## Xülasə

Məqalə ingilis dilinin dünyəvi dillərlə müqayisəvi təhlilinə həsr olunmuşdur.

Biz ingilis dilinin tarixindən, onun öyrənilmə metodologiyasından danışdıq. İngilis dilinin dünyəvi dil kimi çıxış etməsi və hər kəs tərəfindən öyrənilmə istənməsi hamıya məlumdur. İngilis dilindən savayı, digər dillər var ki, onlarda dünyada geniş yayılmış və “dünyəvi dil” stə çatdırım ki, “müqayisə” təkə fərq demək deyil, həm fərq, hətəsunu almışlar. Məsələn: ispan dili, yapon dili, alman dili və.s.

Əvvəl onu nəzərəm oxşarlığı göstərməkdir. Bir dil olaraq, digər dillərdən alınan sözlər hər bir dildə mövcuddur. Necə deyərlər, dil daim inkişaf edən və hərəkətli uşağa bənzəyir. İngilis dilinin dünyəvi dillərlə oxşar və fərqli qisimlərini müəyyənləşdirərək, dilin özünə məxsus xüsusiyyətlərini öndə göstərmək olar. Bu səbəblə həm dildə olan oxşarlıqları, alınma sözləri tapıb araşdırmaq daha asan olur. İngilis dilinin bir dil kimi inkişaf etməsində məhz dünyəvi dillərin bir qisminin böyük rolu olmuşdur.

İngilis dilinin bir dil kimi inkişafında ona qonşu olan və ya bir dil qrupunda mövcud olduğu dillərin mövqeyini xüsusən göstərmək olar. Onların müqayisəsindən alınan nəticə onların bir-biri ilə necə bağlı olma dərəcəsidir. Bir çox tədqiqatçılar qonşu dilləri fərqli və oxşar cəhətlərini tapmış, işıqlandırmışlar. İngilis dilinin uzaq dilli (qonşusu olmayan) dövlətlərin təhsil sistemində ən azından bir fənn və öyrədilməyə çalışılması dünya üzərində hakim mövqeyə sahib olan dilin yüksək meyarlı nəticəsidir.

**Айнур Физули кызы Мириева**

### **Сравнительный анализ английского языка со светскими языками.**

#### **Резюме**

Статья посвящена сравнительному анализу английского языка со светскими языками.

Мы говорили об истории английского языка, методике его изучения. Общеизвестно, что английский язык выступает как светский язык и что каждый хочет его выучить. Помимо английского, существуют и другие языки, широко распространенные в мире и получившие статус «светского языка». Например: испанский, японский, немецкий и т. д.

Прежде всего отмечу, что «сравнение» не только означает различие, но и показывает различие и сходство. В каждом языке существуют слова, взятые из других языков. Как говорится, язык подобен ребенку, который постоянно развивается и движется. Отождествляя сходные и разные части английского языка с мировыми языками, можно выделить специфические особенности самого языка. По этой причине становится легче находить и изучать сходства и заимствования в обоих языках. В развитии английского как языка большую роль сыграли некоторые светские языки.

В развитии английского языка как языка можно показать, в частности, положение соседних языков или существующих в языковой группе. Результатом, полученным при их сравнении, является степень их родства друг с другом. нашли и осветили различные и схожие аспекты соседних языков. Тот факт, что английский язык является хотя бы одним предметом и преподается в системе образования отдаленных (не соседних) стран, является результатом высокого стандарта языка, занимающего доминирующее положение в мире.

**Aynur Fizuli kizi Miriyeva**

### **A comparative analysis of English with secular languages**

#### **Summary**

The article is devoted to the comparative analysis of the English language with secular languages.

We talked about the history of the English language, its learning methodology. It is well known that the English language acts as a secular language

and that everyone wants to learn it. Apart from English, there are other languages that are widespread in the world and have received the status of "secular language". For example: Spanish, Japanese, German, etc.

First of all, I want to show the similarity. As a language, words from other languages exist in every language. As they say, language is like a child that is constantly developing and moving. By identifying the similar and different parts of the English language with worldly languages, it is possible to highlight the specific features of the language itself. For this reason, it becomes easier to find and examine the similarities and loanwords in both languages. In the development of English as a language, some of the secular languages played a big role.

In the development of the English language, one can, in particular, show the position of languages neighboring it or existing in a language group. The result obtained when comparing them is the degree of their relationship with each other. found and illuminated different and similar aspects of neighboring languages. The fact that English is at least one subject and taught in the education system of distant (not neighboring) countries is a result of the high standard of the language that occupies a dominant position in the world.

### **İSTIFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI**

1. Немецкая грамматика, В.В. Бережная. –М.: Эксмо, 2011. 160 с.
2. Практическая грамматика немецкого языка/ В.Г. Чуваева. –М., «Высш. школа», 1995.-148 с.
3. Carter, R & Nunan, D. Teaching English to speakers of other languages.-54 s.
4. Crystal, D. (1997) //English as a Global Language. Cambridge: Cambridge University Press.-53 s.
5. Edward Finegan, Language: Its Structure and Use, Fifth Edition Printed in the United States of America 2007
6. García Fernández, Luis. 2004. "Aspecto y estructura subeventiva en las formas compuestas del verbo"// Cuadernos de Lingüística -43-59 s.
7. Johnson, K., & Conson K. (1981). Communication in the classroom.-24 s.
8. Kharma, N. (1998). EFL and community needs. IRAL, International review of applied linguistics in language teaching. Heidelberg -49 s
9. Morozova, Y. Methods of enhancing speaking skills of elementary level students.// Teaching -1-3 s.

***Rəyçi: Fəridə Şahlar qızı Şükürova  
ADU pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru***